

FİNANSAL KRİZLERİN KOBİLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ RİZE İLİ AYAKKABI SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

EFFECT OF THE FINANCIAL CRISIS ON SMES: RIZE CITY CENTER FOOTWEAR RELATED RESEARCH

Alaattin KIZILTAN¹, İmran SARIHASAN²

ÖZ: Kriz beklenmeyen , işletmeler için ani bir şekilde ortaya çıkan bozukluklar olarak tanımlanmaktadır. Bu sebepten ötürü işletmeler, faaliyetlerinin ciddi biçimde kesintiye uğramaması için, bu kritik durumları başarılı ve etkili bir şekilde yönetebilmelidir. KOBİ'ler bir ülke ekonomisinin yapı taşlarını oluşturmaktadır. KOBİ'ler sahip oldukları bir takım özelliklerden dolayı finansal krizleri çok kolay atlatabildikleri gibi, bazen durum tam tersi olup KOBİ'lerin yok olmasına sebebiyet verebilmektedir. Araştırma da yöntem olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Sorular 5'li likert ölçeği yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır. Araştırma 30 KOBİ kullanılarak yapılmıştır. Araştırma da amaç finansal krizlerin Rize ilinde ayakkabı sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'ler üzerindeki etkisinin ölçülmesidir. Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular göstermiştir ki finansal krizlerin Rize ilinde ayakkabı sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'ler üzerinde etkisi çok azdır. KOBİ'lerde yaşanan finansal daralmaların nedenin farklı ekonomik etkenlere bağlı olduğu da araştırma da ulaşılan sonuçlar arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Kriz, Kobi, Kriz Yönetimi

ABSTRACT: Crisis is defined as sudden disturbance for businesses. Therefore businesses, to avoid interruption of the activities seriously and effectively to manage these critical situations successfully. SMEs are building blocks of country's economy. Due to SME's some feature they manage financial crisis so easily, but sometimes financial crisis can exterminate SMEs too. Survey method was used in this research as a method. Questions was prepared with using 5s Likert Scale Method. In this study 30 SME was used. The aim of the study is measure of the financial crisis impact on the SME's of the footwear industry in Rize. The result of research findings have shown that the impact of the financial crisis on SME's operating of the footwear industry in Rize is very small. Also the financial recession in SME's are among the findings of research is to be due to different economic factors.

Keywords: Financial Crisis, SME, Crisis Management

1. GİRİŞ

Globalleşen dünya da işletmelerin büyük bir çoğunluğunu KOBİ'ler oluşturmaktadır. Sahip oldukları dinamik ve esnek yapının yanı sıra, ülke ekonomisinin temel taşlarını oluşturmalarından dolayı büyük bir önem arz etmektedirler. Sahip oldukları bu bir takım özelliklerden dolayı KOBİ'ler özellikle son dönemde bir çok araştırmaya konu olmuştur.

İşletmelerin son dönemde birbirine entegre olmasından dolayı, dünyanın herhangi bir yerinde bulunan bir işletmede meydana gelen finansal bozukluklar başka bir ülkede finansal krize sebebiyet verebilmektedir. KOBİ'lerin bu durumu göz ardı etmemeleri yaşamlarını

¹ Profesör Doktor, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Rize- Türkiye

² Doktora Öğrencisi, Debrecen Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Debrecen- Macaristan

sürdüremeleri açısından önem arz etmektedir. Çünkü göz ardı edilen en ufak bir olumsuzluk KOBİ için ilerleyen zaman da daha büyük bir sorun haline alabilir. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ekonomik belirsizlikler daha etkili bir biçimde yaşanmaktadır. Bu durum da Türkiye de faaliyet gösteren KOBİ'lerin kriz hakkında daha fazla bilgi sahibi olmasını zorunlu kılmaktadır. Çünkü yetersiz bilgiye sahip olan KOBİ'lerin kriz ile başa çıkmaları oldukça zor olacaktır.

KOBİ'ler ülke ekonomisinin yapı taşlarını oluşturduklarından dolayı, finansal krizlerden ne derece etkilendiklerinin de bilinmesi gerekmektedir. İşte bu noktadan hareketle , bu çalışma da Rize ili merkezinde ayakkabı sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin finansal krizlerden etkilenme oranları ele alınmıştır. Yapılan çalışma da amaç Rize de ayakkabı sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin finansal kriz esnasında neler yaptıkları, finansal krizin araştırmaya konu olan KOBİ'leri ne derece etkilediğini göstermektir. Aynı zamanda finansal kriz esnasında ne gibi önlemler alındığının ortaya konulmasıdır.

Makale toplam dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kriz ve finansal kriz kavramları üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Türkiye de yaşanan finansal krizler, KOBİ'ler ve KOBİ'lerin Türkiye için önemi ele alınmıştır. Üçüncü Türkiye de yaşanan finansal krizler, KOBİ'ler ve KOBİ'lerin Türkiye için önemi üzerinde durulmuş ve alt başlıklar halinde incelenmiştir. Dördüncü ve son bölümde ise araştırma da elde edilen bulgular grafik üzerinde gösterilip açıklanmıştır.

1.1. Kriz Tanımı ve Finansal Kriz Kavramı

1.1.1. Kriz Kavramının Tanımı

İşletmelerin amaçlarını gerçekleştirebilmeleri ve varlıklarını sürdürebilmeleri, alt sistemlerinin birbiriyle etkileşimlerini organize etmelerinin yanı sıra çevrelerine uyum gösterebilmelerine ve davranışlarını çevrenin gereksinimleri çerçevesinde yönlendirmelerine bağlıdır. İşletmelerin dış dünyada ki gelişmelere duyarsız kalmaları düşünülemez. Dünya da ve işletmelerin içinde buldukları çevre koşullarında yaşanan hızlı, stratejik ve teknolojik gelişmeler ve değişimler, işletmeleri derinden etkilemiştir. İşletmelerin sürekli ve hızlı değişimlerle karşı karşıya kalmaları onları çeşitli riskler, belirsizlikler, tehlikeler ve kaos ile karşı karşıya getirmektedir. Bu krizlerin etkileri ise kendi iç dinamiklerine göre, ülkeden ülkeye ve işletmeden işletmeye farklılık göstermektedir (Erdoğan, 2010).

Son yıllarda ekonomi literatüründe sıkça gündeme gelen kriz kavramının henüz herkes tarafından kabul görmüş net bir tanımı bulunmamaktadır. Bu sebepten ötürü literatürde farklı kriz tanımları yapılmıştır. Örneğin Lucke krizi aniden ortaya çıkan veya zaman içinde oluşan ve hemen üzerine gidilmesi gereken bir sorun olarak tanımlamıştır (Lucke, 2008).

Başka bir tanım da ise kriz, mal ve hizmet üretiminde, dönem içinde yaşanan ani dalgalanmalar veya düşüşlerdir. Bu durumun, işsizliğe, ücretlerdeki düşmeye ve insanların yaşam kalitesindeki azalmalara neden olan talep karşılama güçlüğü'nün çekilmesidir. Finansal kriz ise; finansal piyasalarda, firmaların borç kredi bulmalarının ve temininin zora girmesine sebep olan bozulmadır (Taylor, Weerapana, 2010).

Brewton'e (1987:10) göre, karşılaşılan bir durum faaliyetlerde ciddi aksama, devletin kurumsal alanda gerçekleştirdiği düzenlemelerde artma, işletme hakkında kamuoyunda olumsuz algılama, finansal açıdan zorlanma, yönetim zamanını verimsiz kullanma, iş görenin moralinde ve desteğinde zayıflamaya yol açıyorsa kriz olarak nitelendirilebilir.

1.1.2. Kriz Kavramının Özellikleri

Örgütlerinin beklemedikleri anda ortaya çıkan her duruma kriz adı vermek doğru bir tabii olmamaktadır. Çünkü krizin tanımından anlaşılacağı gibi ortaya çıkan ani bir değişimin örgütün varlığını ciddi bir şekilde tehdit etmesi gerekmektedir. Krizlerin kendine özgü bir takım özellikleri bulunmaktadır. Bunları kısaca değinecek olursak:

- Kriz ciddi bir müdahale gerektirir. Krizlere çabuk cevap verilmesi gerekmektedir.
- Krizler örgütlerin amaçları noktasında kritik ve tehdit edicidirler. Baskı, güvenlikten yoksun, belirsizlik, endişe ve panik gibi pek çok faktörü bir arada barındırabilirler. Bunun yanında iyi planlanıp yönetildiği takdirde fırsatlar oluşturabilirler.
- Ani ve beklenmedik bir anda ortaya çıkarlar.
- Krizler örgütle ilgili yönetici, iş gören, hissedar, devlet gibi üçüncü kişileri de ciddi ölçüde etkilemektedirler
- Krizlerin kesin çözümleri yoktur, tekrar ortaya çıkabilirler.
- Kriz durumu genel olarak önceden tahmin edilemez.
- Kriz dönemlerinde işletme yönetimi sınırlı kaynaklarla ulaşılmak istenen amaçları ve yapılması gereken faaliyetleri önceden belirlemede yetersiz kalabilmektedirler (Erdoğan, 2010:8).

1.1.3. Krize Neden Olan Faktörler

Örgütle çevresi arasındaki uyumsuzluğa diğer bir ifadeyle krize yol açan çok sayıda faktör bulunmaktadır. Bu faktörleri dış çevre faktörleri ve iç çevre faktörleri şeklinde iki başlıkta ele almak mümkündür. Krize yol açan dış çevre faktörleri; sosyo-kültürel çevre değişiklikleri, politik ve hukuki çevre değişiklikleri, teknolojik çevre değişiklikleri, rekabet koşullarındaki değişiklikler ve tabii felaketler şeklinde sıralanabilir. Buna karşılık, işletmenin büyüklüğü, işletmenin içinde bulunduğu hayat safhası, işin özellikleri, yetersiz iletişim,

koordinasyon ve kontrol, katı örgüt yapısı, örgütün merkezileşme derecesi, yönetimin yetersizliği krize yol açan iç çevre faktörlerin oluşturmaktadır (Murat, 2015:4-5).

Yukarıda sıralanan faktörler krizin oluşumunda ve şiddetinde değişik ağırlıklara sahip olmakla beraber, krize yol açan faktörlerin temelinde değişim, statüko ve istikrar kavramları önemli rol oynamaktadır. Değişim örgütsel verimliliği etkileyen yapı, süreç ve anlayışlardaki farklılaşmayı vurgularken, statüko belirli bir zaman döneminde mevcut ve süregelen fiili ve yapısal durumu ortaya koymaktadır. İstikrar ise, işletmenin çevresindeki değişen şartlara ve konjonktüre uyum sağlama yeteneğini ifade etmektedir. Değişimin hızlı ve sürekli yaşandığı bir ortamda değişen şartlara uyum sağlandığında istikrara ulaşılabilir (Tutar, 2000:22).

2. FİNANSAL KRİZ

Finansal kriz, genel olarak herhangi bir mal, hizmet, üretim faktörü ya da finans piyasasındaki fiyat ve miktarlarda kabul edilebilir bir değişme sınırının ötesinde gerçekleşen şiddetli dalgalanmalardır. Öte yandan, Paul Krugman krizin belirli bir tanımının bulunmadığını öne sürerken, Edward ve Santanella ise krizleri, paranın değerindeki belirgin bir düşüşe bağlamıştır. Bunların dışında kalanlar ise finansal krizleri, paranın değerindeki düşüşe ve uluslararası rezervlerin önemli ölçüde tükenmesine bağlamışlardır (Sevim, 2012:7).

Mishkin ise asimetrik bilgi teorisi çerçevesinde finansal krizleri şöyle tanımlamaktadır: “Bir finansal kriz, ters seçim ve ahlaki tehlike (moral hazard) sorunlarının ileri boyutlara varması ve böylece finansal piyasaların, fonların en verimli yatırım fırsatlarına sahip olan ekonomik birimlere kanalize edilmesindeki etkinliğini kaybetmesi nedeniyle finansal piyasalarda ortaya çıkan doğrusal olmayan bir bozulmadır (Mishkin, 1996:39).

Başka bir tanım da ise finansal kriz, finansal piyasalarda ters seçim ve ve ahlaki risk (moral hazard) problemlerinin çok daha kötüleştiği bir bozulmayı göstermekte olup, kriz neticesinde finansal piyasalar, fonların en üretken yatırım alanlarına geçişine izin vermeyen bir bozulma olarak tanımlanmaktadır (Yaman, 2010:14).

2.1. Finansal Kriz Türleri

Finansal kriz kavramı birden fazla tanıma sahip olmasının yanı sıra içeriğinde de birden fazla da tür barındırmaktadır. Bunlar Para Krizi, Bankacılık Krizi, Dış Borç Krizi, Sistemik Finansal Kriz. Aşağı da bu finansal kriz türlerine kısaca değinilecektir.

2.1.1. Para Krizi

Bir para krizi; döviz kurunda keskin bir çöküş olması, hükümetin devalüasyonu ilan etmesi ve birden döviz kuru rejimini modifiye etmesi, sermaye akışlarını sınırlaması, birkaç

saat için para piyasalarını kapatması durumlarına verilen genel bir isimdir. Bu, uzmanların gerçeklere dayanan yaklaşımları neticesinde ortaya çıkan bir tanımdır (Erdoğan, 2006: 30).

Kaminsky ve Reinhart'a göre ise para krizi; ulusal paraya spekülatif saldırının ya paranın aniden değer kaybetmesiyle, ya uluslararası rezervlerde azalmayla ya da her iki durumun birlikte gerçekleşmesi ile tanımlanabilir (Çeviş, 2005).

Dış ticaret açığının artmasına neden olacak sabitlenmiş döviz kuru, sonunda ülke parasına yönelik spekülatif saldırılara yol açar, bu da önce merkez bankası döviz rezervlerinin erimesine ve yeni döviz kuru sistemine geçilmesiyle sonuçlanır. Yeni döviz sistemi de çoğunlukla dalgalı döviz kuru sistemi olur.

2.1.2. Bankacılık Krizi

Birçok iktisatçı bankacılık krizlerini sınırlı sayıdaki kantitatif kriterle tanımlamıştır. Lindgren (1996), Demirgüç-Kunt ve Detragiache (1998), Glick ve Hutchison (1999); toplam varlıklar içinde performansı düşük veya geri dönmeyen varlıkların oranının GSYİH'nın yüzde 2'sinden daha büyük olmasını, kurtarma operasyonlarının maliyetinin GSYİH'nın en azından yüzde 2'sine ulaşmasını, bankaların büyük ölçekte millileşmesine neden olmasını sağlayan bankacılık sektörü sorunlarının varlığını ve acil önlemleri gerekli kılan aşırı mevduat çekilişlerini bankacılık krizleri olarak tanımlamışlardır (Altıntaş, 2004:41).

2.1.3. Dış Borç Krizi

Bir ülkenin kamu ve/veya özel kesime ait dış borçlarını ödeyememe durumudur. Özellikle hükümetlerin dış borçların çevrilmesi ve yeni dış kredi bulma konusunda sıkıntı yaşamaları nedeniyle dış borcun yeni ödeme planlarına bağlanması veya yükümlülüklerin ertelenmesi şeklinde ortaya çıkarlar. Borçlanıcı borçlarını ödeyemediğinde veya borç vericiler borçların ödenmeme olasılığı olduğunu düşünerek yeni krediler vermeyip, mevcut kredileri geri almaya şaynaklanabilir. Kamu sektörünün geri ödeme yükümlülüklerini yerine getiremeyeceği şeklindeki risk algılamaları özel sermaye girişlerinde şiddetli bir düşüşe ve bir para krizine yol açabilir (Delice, 2003:61).

2.1.4. Sistemik Borç Krizi

Sistemik finansal krizler, finansal sistemde ortaya çıkan ve finansal sistemin; varlık değerlemesi, kredi tahsisi ve ödemeler gibi önemli fonksiyonlarını bozan bir şok biçiminde tanımlanabilir. Bu tür krizler ekonomik, siyasal, hukuksal ve sosyal yaşamın yapısından ve değişikliğinden kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda tüm finansal piyasalar ile bu piyasalarda işlem gören finansal varlıkların tamamını etkilemektedir. Sistemik finansal 40 krizler bir döviz

krizini bünyesinde barındırabilirken; döviz krizleri her zaman sistemik finansal krizlere yol açmayabilir. Bu krizlerin temelinde likidite sorunları olmakla birlikte, ülke borcunun aşırı artması, mevduat sigorta sisteminin kötüye kullanılması, Merkez Bankası'nın piyasaya likidite sunmasındaki başarısızlık ve finans kesiminin dışından kaynaklanan şoklar krizin göstergeleri olarak sıralanabilir (Duman, 2001:39-40).

3. TÜRKİYE DE YAŞANAN FİNANSAL KRİZLER, KOBİLER VE KOBİLERİN TÜRKİYE İÇİN ÖNEMİ

3.1. Türkiye'de Yaşanan Finansal Krizler

Türkiye Cumhuriyeti, ekonomik kriz ile ilk kez 1929'da tanıştı. Türkiye Osmanlı borçlarının kendine düşen bölümünü 1929 da ödemeye başladı. Aynı yıl dünya da "Büyük Buhran" baş gösterdi. O yıl ekonomi hem reel hem spekülasyon açısından ciddi bir döviz bunalımı yaşadı.

Bunun nedenleri şunlardır:

- 1929 yılında Türk parasının değerinin en önemli düşme nedeni, 1929 yılında ödemeler bilançosu açıklarının birden bire iki katına çıkarak 101 milyon liraya ulaşmasıydı. Kötü hava koşulları ve dünya ekonomik krizinin sonucu olarak ihraç mallarımızın fiyatlarında hâsıl olan düşüşler ihracatımızın değerini 155 milyon liraya düşürmüştür.
- Yeni uygulamaya konulacak 1499 sayılı gümrük tarifesinin resimleri çok fazla yükselteceğini düşünen spekülasyoncular büyük miktarda mal ithal ederek ithalat hacmimizin 286,2 milyon liraya ulaşmasına neden olmuştur.
- Hükümetin o dönemde bayındırlık programlarını yürütmeye hızla devam etmesi de ithalatı arttırmıştır.
- 1929 yılından itibaren ödemeler bilançosunda Düyün-u Umumiye idaresiyle yapılan anlaşmaya göre Osmanlı döneminden kalan borç taksitleri de yer almaya başlamıştır.
- Nihayet Demiryolları ve Haydarpaşa liman tesisleriyle ilgili taksit ödemelerinin de ödemeler bilançosu üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. Bilindiği gibi 1929 yılına kadar Cumhuriyet Hükümetleri Osmanlı döneminden kalan evrak-ı nakdiye miktarını arttırmamıştı. Hatta reel anlamda para arzında bir gerileme söz konusuydu. Hükümetin uzun zaman para politikası açısından pasif tutumu, özellikle tarımsal yapısı gereği mevsimlik dalgalanmalarla karşı karşıya olan ülkemizde olumsuz etkileri olmuştur (Turan, 2011:59).
- 1929'dan itibaren uygulanan devletçi politikalarla üretimler artmış, milli gelirin büyüme hızı %6.8'i bulmuştur. Ancak II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla kalkınma hamlesi durmuş, ülke kaynaklarının büyük bir kısmı savunma için tüketilmiştir. 1940 yılında Milli Koruma Kanunu ile fiyat denetimleri yapılmış, Varlık Vergisi kanunu oluşturulmuş, çiftçileri

topraklandırma kanunu ile tarım kesiminin sorunlarına çözümler aranmıştır. 1950'li yılların ilk dönemlerinde altın yıllar yaşayan Türkiye ekonomisi 1954'den sonra duraklamaya başlamıştır. Kamu harcamalarındaki artış, tarımsal üretimin düşmesi ve dış açığın büyümesi duraklamaya ve enflasyonun artmasına neden olmuştur. Bunun üzerine 1958'de istikrar programı uygulanmış, uygulanan bu tedbirlerle ihracatta artış amaçlanıp, ekonomik dengeler sağlanmaya çalışılmıştır (İşler, 2004:21).

Türkiye'de Nisan 1994 ve Şubat 2001 krizlerinin para ikamesi, bankacılık sisteminin açık pozisyon eğilimi ve yükselen konjonktürle gelen talep patlamasının bir sonucu olarak ortaya çıktığını göstermektedir. 1990-2001 döneminde popülist politikaların yol açtığı talep artışı, bankacılık sisteminin açık pozisyon eğilimiyle birleşince aşırı spekülasyon sermaye hareketlerine dayanan istikrarsız bir iktisadi büyüme ortaya çıkmıştır. Öte yandan iktisadi büyümeyi finanse edenler ile hane halkının uygulanan politikaların sürdürülebilirliğiyle ilgili güvensizliği bankacılık sisteminin kırılganlığıyla birleşince para ikamesini hızlandırmış ve finansal krizi tetiklemiştir. Türkiye ekonomisinde 90'lı yıllarda makroekonomik yapısal sorunlar hep var olmasına karşın krizlerin özellikle Nisan 1994 ve Şubat 2001'de ortaya çıkmasında rol oynayan faktörlerin (yükselen ekonomik konjonktür, bankacılık sisteminin kırılganlığı ve para ikamesi) sabit (veya baskılanan) döviz kuruna dayalı politikaların uygulandığı bir ekonomik çevrede ortaya çıktığı gerçeği kendisini belirginlikle ortaya koymaktadır. Sonuç olarak Türkiye'de krizler, öteki ülkeler için yapılan görgül çalışmalarda da vurgulandığı gibi, yükselen ekonomik konjonktürde kısa vadeli spekülasyon borçlanmaya dayanan bankacılık sisteminin kırılgan yapısı ve uygulanan iktisat politikalarına güvensizlikten kaynaklanan para ikamesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu da demektir ki, hızlı ekonomik büyüme ve kırılgan bankacılık sistemiyle istikrarsız hale gelen Türk ekonomisi, bekleyişlerdeki en küçük bir kötüleşmeyle finansal bir krizin içine yuvarlanmıştır (Işık, 2004:63).

Türkiye'de 22 Kasım 2000 ve 21 Şubat 2001 krizleri aslında finansal karakterli tek bir krizin parçalarıdır. Likidite ve döviz talebi olarak adlandırılan bu krizlerin daha önceki krizlerden farkı kapsamlı bir istikrar programının uygulandığı dönemlere rastlamış olmasıdır. 1994 yılında uygulanan istikrar programının başarısız olması üzerine ekonomideki sorunların varlığı bir istikrar programına ihtiyaç göstermiştir. 1998 yılında IMF ile yakından izleme anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmada bütçe dengesi, para politikası alanında olumlu adımlar atılmış ve 9 Aralık 1999'da IMF ile imzalanan Stand-by anlaşmasının da desteği ile uygulamaya konulan enflasyonu düşürme programına bir ön hazırlık işlevi görmüştür. Uygulanan ekonomik program kur çapasına dayalı olarak enflasyonu düşürme amacına yöneliktir. Fakat bu modelde, para politikasını uygulama imkanı MB'nın elinden alınmıştır. Yani hızlı sermaye girişi olduğu zaman MB'nın kontrol edemeyeceği bir parasal genişleme ve

faizlerde anormal boyutta bir düşme yaşanıyordu. 2000 yılının Kasım ayına kadar olan dönemde aşırı parasal genişleme ve canlanma gerçekleşmiş; bu hızlı sermaye girişleri çıkışa yöneldiği zaman parasal taban anormal şekilde daralmış, faizler tavana çıkmış ve MB etkisiz kalmıştır. İşte programın bu unsuru krizin tetikleyicisi olmuştur. Ayrıca, istikrar programı ile ekonomide ilave sorunlar yaşanmıştır. Bu sorunlar, yapısal ve makro ekonomik sorunlar, bankacılık sorunları, sabit kura dayalı istikrar programının getirdiği ve dışsal etkenlerle artan riskler, yabancı sermaye girişlerinin ve eksik liberalleşmenin yarattığı sorunlar ve politik istikrarsızlıktır (Ertekin, 2005:2).

Küresel ekonomiye entegre olmuş olan bir Türkiye ekonomisini 2008 küresel ekonomik krizinin etkilememesi düşünülemez. ABD’de başlayıp daha sonra AB ülkelerine sıçrayan kriz ekonomilerinde ciddi anlamda şoklar yaratmıştır. Bu kriz sonucu birçok AB ülkesi batma durumuna gelmiştir. Bununla birlikte AB’nin güçlü ülkeleri ise finansal anlamda birçok eylem planı ortaya koymuştur. Türkiye ile AB ülkeleri arasında ciddi bir dış ticaret ilişkisi olup yaklaşık ihracatımızın yarısını oluşturmaktadır. Krizde olan Avrupa ile Türkiye arasında ticari ilişkiler azalmış Türkiye’nin cari açığı artmış, makro ekonomik veriler kötüleşmiş, eksi büyüme oranı artan işsizlik ve yoksullukla beraber Türkiye’de küresel krizden nasibini almıştır. Türkiye’nin en önemli sorunlarının başında gelen cari işlemler sorunu bu krizle beraber artış göstermiştir. Cari açık ile işsizlik sorunu olgusu birbirleriyle bağlı olduğundan artan cari açıkla beraber işsizlik oranlarında yükselme meydana gelmiştir. İşsizlikle beraberinde yoksulluğu getirdiğinden bu yoksullukla mücadele kapsamında, artan devlet müdahalesi ile sosyal yardımlarında artması gözlemlenmiştir (Yurdakul, 2008:4).

Türkiye ekonomisi bir bütünleşmiş ekonomidir ve ciddi anlamda Türkiye, tarihte yaşanan bir çok krizden etkilenmiştir. Fakat yaşanan ekonomik krizlerden alınan dersler Türkiye’yi krizlere karşı daha etkili önlemler almaya ve daha verimli olabilecek sosyo-ekonomik paketler oluşturmaya, kamu maliye sisteminin sağlamlaştırmaya, siyasi ve ekonomik istikrardan taviz verilmemesi konusunda fikirler üretilmesinde etkili olmuştur. Özellikle 2001 yılında yaşanan ekonomik krizden Türkiye’nin diğer ülkelere nazaran daha az etkilenmesi, sosyal politika anlamında başarılı bir sonuç elde edilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

3.2. Kobi Nedir

Literatürde bir çok Kobi tanımına rastlamak mümkündür. Yapılan bir tanıma göre KOBİ’ler az sermaye kullanımı yanında daha çok el emeği ile çalışan, çabuk karar verme yeteneğine sahip, düşük düzeyde yönetim giderleri ile çalışan ve ucuz bir üretim Ekonomik Kriz ve KOBİ’ler gerçekleştiren iktisadi teşebbüsler olarak ifade edilebilir (Erol, 2010:170-171).

Başka bir tanıma göre ise, 10 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 1 milyon TL'yi aşmayan çok küçük ölçekli işletmeler, 50 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilanço toplamı 5 milyon TL'yi aşmayan işletmeler, 250' den az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25 milyon TL'yi aşmayan işletmeler (Çadircı, 2011:87).

3.2.1. Türkiyede Kobi Tanımı

Türkiye'de resmi gazetede yayımlanan son Kobi tanımına göre Kobi, çalışan sayısı 1–9 arasında değişen ve yıllık cirosu 1 milyon YTL'ye kadar olan firmalar mikro ölçekli işletme, çalışan sayısı 10–49 arasında değişen ve yıllık cirosu 5 milyon YTL'ye kadar olan firmalar “küçük ölçekli işletme”, çalışan sayısı 50–249 arasında değişen ve cirosu 25 milyon YTL'ye kadar olan işletmeler “orta ölçekli işletmedir.” şeklinde tanımlanmaktadır.

3.2.2. Kobiler Avantajları

Kobiler sahip olduğu bir takım özelliklerden dolayı büyük işletmelerin sahip olmakta zorlanacağı avantajlara sahiptirler. Bunlar;

- Esneklik,
- Yenilikler açık ve daha yakın olması,
- Teknik yeniliklerde daha fazla verimlilik,
- Üretimde boşlukların hızla doldurulması,
- Bürokrasinin ve yönetici grubunun daha az olması,
- Çalışanlar ile daha yakın ilişkiler, düşük maliyetler,
- Alansal faydalar kobilerin sahip olduğu avantajlardır.

3.2.3. Kobilerin Dezavantajlar

Kobiler sahip olduğu avantajların yanında, bünyesinde barındırdığı bir takım özelliklerden dolayı dezavantajlara da sahiptirler. Bunlar;

- Olumsuz rekabet,
- Genel yönetimde yetersizlik,
- Finansal planlama yetersizliği,
- Sermaye piyasasından yeterince yararlanamama,
- Kalifiye eleman eksikliği şeklinde sıralayabiliriz.

3.2.4. Kobilerin Türkiye Açısından Önemi

KOBİ'ler; değişen piyasa koşullarına hızlı uyum yetenekleri, esnek üretim yapıları, bölgeler arasında dengeli büyüme, işsizliğin azaltılması ve yeni iş alanları açılmasındaki katkıları gibi bir dizi olumlu özellikleri nedeniyle, ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasının temel taşlarıdır. Ülkemizde de işletmelerin yüzde 99,77'sini oluşturan KOBİ'ler, toplam istihdamın yüzde 78'ini, toplam katma değer yüzde 55'ini, toplam satışların yüzde 65,5'ini, toplam yatırımların yüzde 50'sini, toplam ihracatın yüzde 60,1'ini, toplam kredilerin yüzde 24'ünü gerçekleştirmektedir. Bu rakamlar, KOBİ'lerin Türkiye ekonomisindeki önemli rolünü açıkça göstermektedir (Ergün, 2012:1).

Başka bir araştırmacı kobilerin Türkiye ekonomisindeki şu şekilde açıklamaktadır: Türkiye'de KOBİ'ler toplam işletmelerin % 99,9'unu, istihdamın % 77,8'ini, maaş ve ücretlerin % 51,5'ini, cironun % 64,8'ini, katma değer % 55,5'ini, maddi mallara ilişkin brüt yatırımın % 41,1'ini oluşturmaktadır. 2011 yılında ihracatın % 59,6'sı, ithalatın ise % 39,9'u KOBİ'ler tarafından gerçekleştirilmiştir. İşletmelerin temel faaliyetleri bakımından, ihracatın % 36,2'si sanayi, % 57,9'u ticaret sektöründe faaliyet gösteren firmalar tarafından yapılırken, ithalatın ise % 33,9'u sanayi, % 56,6'sı ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmeler tarafından gerçekleştirilmiştir (Tekin, 2013). Bu verilerde Kobilerin Türkiye ekonomisi açısından ne kadar önemli olduğunu ispatlar niteliktedir.

3.2.5. Finansal Krizler KOBİ'leri Nasıl Etkilemektedir

Yaşanan ekonomik krizler KOBİ'leri güç duruma sokmuş ve birçoğunun ise piyasadan silinmesine sebebiyet vermiştir. Bunun en önemli sebebi olarak kriz esnasında KOBİ'lerin finansman olarak yeteri kadar güçlü olmamaları gelmektedir. Aynı zamanda kriz esnasında finansman kaynaklarının azalması KOBİ'ler için kriz esnasında ki yönetimi zorlaştıran bir diğer etken olmaktadır.

KOBİ'ler yapısal olarak ele alındığı zaman büyük işletmelere nazaran sahip oldukları esnek yapı dolayısıyla kriz ortamına daha çabuk adaptasyon sağlama yeteneğine sahiptirler. Fakat bu krizin tam olarak ne olduğunu, kriz esnasında gelişen ve gelişebilecek durumların bilincinde olan KOBİ'ler için geçerli olmaktadır. Yetersiz bilgiye sahip KOBİ'ler için finansal kriz son derece tehlikeli sonuçlar doğurmaktadır.

Finansal krizler KOBİ'lerin yatırım harcamaları, ekonomik gelirlerini, bağlantılı olduğu bölümler arası iş ilişkilerini, çalışanların performans düzeylerini vb. çoğu zaman olumsuz etkilemektedir.

4. RIZE İLİNDE BİR UYGULAMA

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma ile yaşanan finansal krizlerin Rize ilinde ayakkabıcılık sektöründe faaliyet gösteren Kobiler üzerindeki etkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Kobilerin karşılaştıkları sorunların belirlenmesi ve bu sorunlara yönelik, işletmelerin uyguladıkları finansal eylem ve önlemlerin tespiti amaçlanmaktadır.

Bu araştırma, Rize ilinin merkezinde ayakkabı sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin finansal krizlerden daha çok hangi alanlarda etkilendiklerinin ölçülmesi bakımından önem arz etmektedir. Elde edilen veriler doğrultusunda nerelerde eksik kalındığının gösterilmesi, hangi alanlara daha fazla yatırım yapılarak krizin etkilerin en aza indirgenmesinin gösterilmesi bakımından yararlı olmaktadır.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Finansal krizlerin Rize ilinde ayakkabıcılık sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'ler üzerindeki etkisinin konu edinildiği araştırma anket yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Ankette yer alan sorular 5'li ölçekli soru tiplerinden oluşturulmuştur. Rize şehir merkezinde faaliyet gösteren 30 ayakkabı işletmesinin hepsine yüz yüze anket yöntemi uygulanmıştır. Anket formlarının sonucu elde edilen verilerin değerlendirilmesi yüzdelik dilimleri alınarak yapılmıştır.

4.3. Araştırma Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evreni, Rize ilinin merkezinde ayakkabıcılık sektöründe faaliyet gösteren 30 KOBİ'dir. Araştırmanın örnekleme de 30 Kobiden oluşmaktadır.

4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmaya katılımın düşük olmasında ve anket yönteminin barındırdığı bir takım olumsuz özellikler dışında, KOBİ'lerin(yöneticilerin) finansal krizler konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları, bilgi eksikliklerinin anlaşılması endişesi, KOBİ'leri hakkında bilgi vermekten kaçınmaları ve işletmeleri hakkındaki bilgilerin rakip işletmeler tarafından bilinmesi endişesinin etkili olduğu tespit edilmiştir.

Bu bakımdan araştırma sonuçlarının değerlendirilmesinde yukarıda ki açıklamalar ve araştırma bulgularının örnekleme dışındaki evreni temsil etmediği hususu göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Dolayısıyla bu araştırma yalnızca örnekleme olarak seçilen ve ankete katılan yöneticiler tarafından sınırlandırılmıştır.

4.5. Veri Toplama Yöntemi ve Anket Soruların Niteliği

Araştırmada verilerin toplanması KOBİ'lere yüz yüze anket yöntemi uygulanarak yapılmıştır. Anket soruları toplam 17 sorudan oluşmaktadır. Anket uygulandığı sırada anlaşılmayan sorular karşısında anketör tarafından bilgilendirme yapılmıştır.

Anket soruları, finansal krizlerin araştırmaya katılan KOBİ'ler üzerindeki etkisini ölçmeye yöneliktir. İlk 12 soru etkileri, diğer 5 soru ise finansal kriz durumunda KOBİ'lerin aldıkları önlemleri ölçmeye yöneliktir hazırlanmıştır.

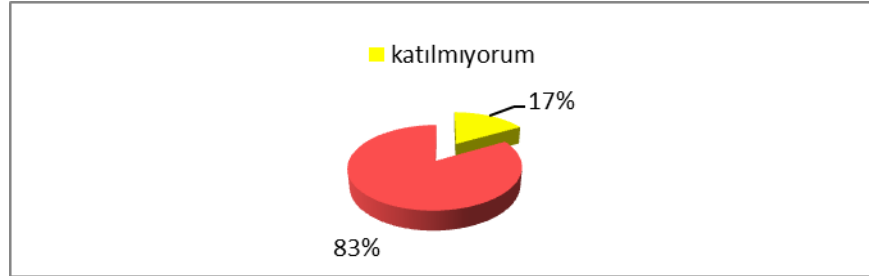
4.6. Araştırmada Kullanılan İstatistiksel Analiz

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin yüzdeleri alınarak yorumlama yapılmıştır. Anket formunda yer alan Hiç katılmıyorum ya da Kesinlikle katılıyorum vb. sorular 5'li Likert Ölçek Tipi Kullanılarak değerlendirilmiştir.

4.7. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi

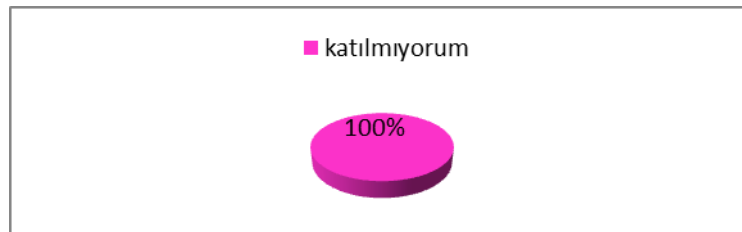
Aşağıda gösterilen grafiklerin her biri anket sorularına verilen cevaplar neticisinde hazırlanmıştır.

Grafik 1: Finansal krizin işletme çalışanları morali üzerinde olumsuz etkiye sahip olmuştur

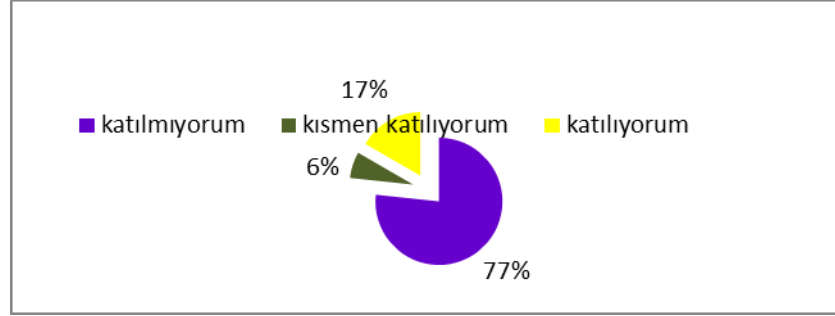
Yapılan araştırmada elde edilen sonuçlar göstermektedir ki Rize ilinin merkezinde ayakkabı sektöründe faaliyet gösteren 30 işletme içerisinde 25 işletme (%83) işletmenin finansal kriz yaşandığı esnada işletme çalışanlarının ve morallerinin bozulduğunu, 30 işletmeden 5 işletme(%17) ise işletme ise finansal krizin işletme çalışanlarını moral bakımından etkilemediği cevabını vermiştir.

Grafik 2: Finansal Kriz esnasında yönetimde psikolojik sorunlar yaşanmıştır

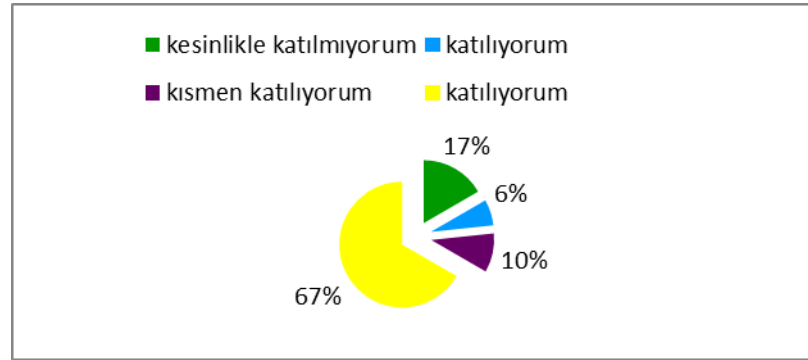
Bir ülkede finansal kriz yaşandığı dönemde işletmelerin genel olarak yöneticileri psikolojik olarak etkilenmektedir. Fakat Rize ilinde yapılan araştırmanın anket sonuçları göstermektedir ki 30 tamamı (%100) işletmenin hiç birinde böyle bir durum yaşanmamıştır.

Grafik 3: Finansal Kriz esnasında işletmemizin bağlantılı olduğu bölümler arası ilişkiler düzeyinin azalmıştır

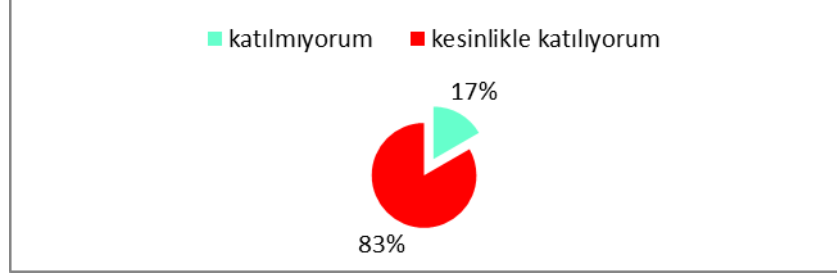

Rize ili ayakkabı sektöründe yapılan araştırmaya bulguları sonucu göstermektedir ki işletmelerinin finansal kriz esnasında bağlantılı oldukları bölümler(tedarik, üretim, pazarlama vb) arası ilişkiler düzeyi ankete katılan işletmelerden 23 işletme (%77) için böyle bir durum meydana gelmemiştir. Geriye kalan işletmelerin 5'i (%17) krizin işletmenin bağlantılı olduğu bölümler arası ilişki düzeyini sekmeye uğrattığını, diğer 2 işletme (%6) ise bu durum onları çok fazla etkilemediği cevabını vermiştir.

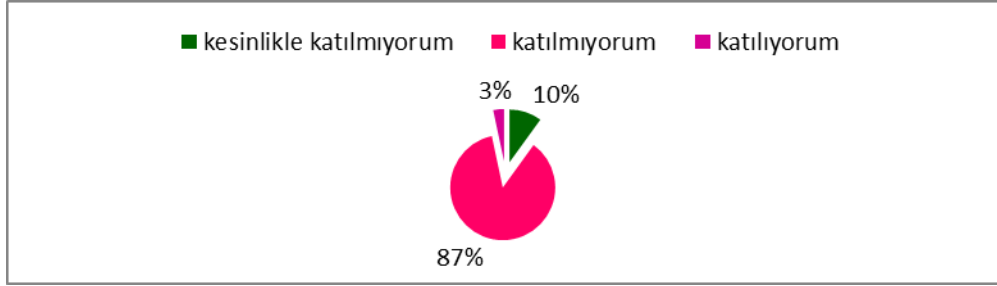
Grafik 4: Finansal kriz esnasında karar verme sürecimiz azalmıştır

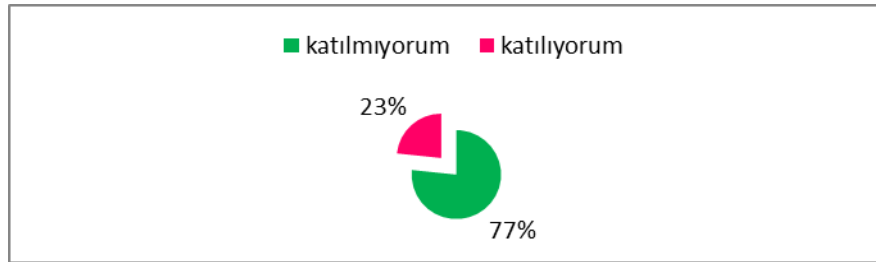
Finansal kriz şüphesiz büyük küçük tüm işletmelerin karar verme sürecinde zorlanmalarına sebebiyet vermektedir. Yapılan araştırmanın anket sonuçları göstermektedir ki, işletmelerden 20'si (%67) finansal kriz yaşandığı süreçte karar verme süreçlerinin azaldığını, 5 işletme (%17) kesinlikle böyle bir durumunun yaşanmadığını, 3 işletme (%10) kısmen azaldığını, 2 işletme (%6) azalmadığı cevabını vermiştir.

Grafik 5: Finansal kriz esnasında koordinasyonun yetersiz hale gelmiştir

İşletmeler krize karşı kendi yetenekleri doğrultusunda bir takım önlemler alırlar. Fakat bu önlemler her zaman işletmeleri krizlerden korumazlar. Finansal kriz esnasında koordinasyonun işletmelerin 25'i (%83) koordinasyonun yetersiz hale geldiğini söylerken, 5 işletme (%17) işletmenin bu konu da problem yaşamadığı cevabını vermiştir.

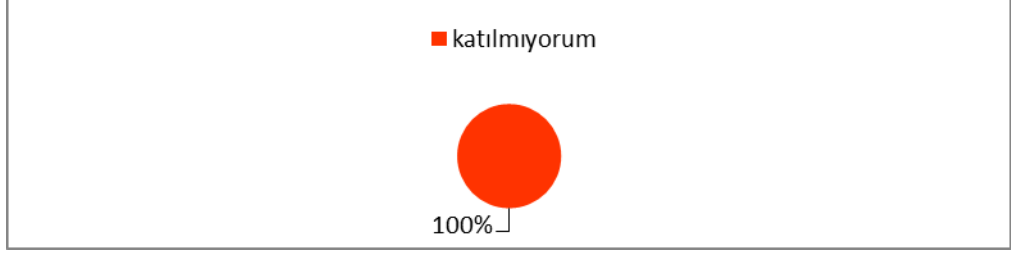
Grafik 6: Finansal Kriz esnasında kararlarımızın kalitesi bozulmuştur

Yapılan araştırma sonuçların da ankete katılan işletmelerin verdiği cevaplar neticesinde 26 işletme (%87)'si bu kararlarının kalitesinin bozulmadığı cevabını vermiştir. 4 işletme (%13) bozulmadığı yanıtını vermiştir.

Grafik 7: Finansal kriz esnasında işletmeler korku ve panik yaşamıştır

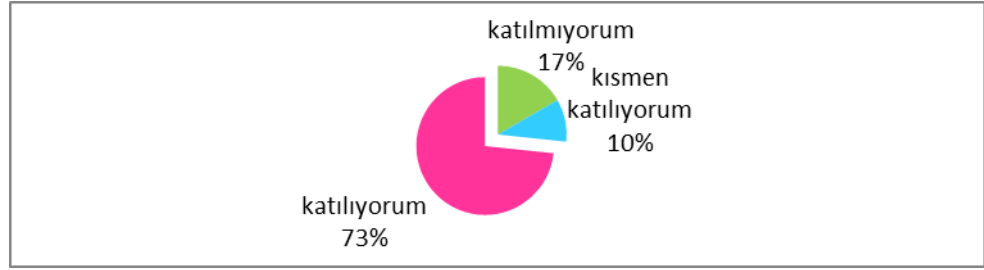
Yaşanan finansal kriz sürecinde Rize ili merkezinde bulunan işletmelerin 23'ü(%77) korku yaşamamıştır. Diğer 7 işletme(%23) ise korku ve panik yaşadıklarını söylemişlerdir.

Grafik 8: Finansal kriz esnasında örgüt içi iletişimi bozulduğu, kriz esnasında yetki ve sorumluluklarda karmaşa ortaya çıktığı ve kriz esnasında kriz ile birlikte gelen değişime karşı olumsuz bir durum ortaya çıkmıştır

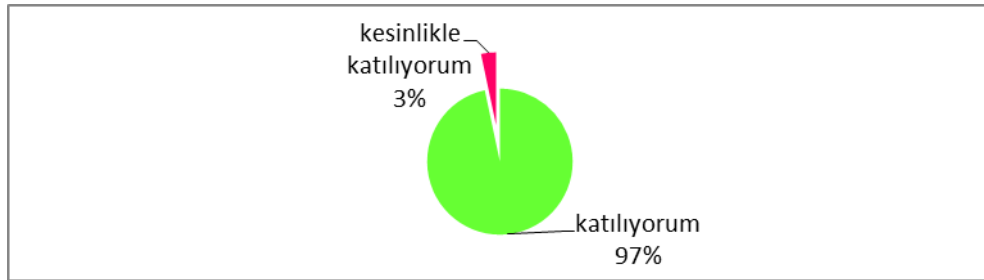
Uygulanan anket yöntemi göstermiştir ki, finansal kriz sürecinde örgütler içi iletişimde hiç bir problem yaşanmamıştır. 30 işletmenin 30'u (%100) da bunu destekleyici nitelikte cevap vermiştir. İkinci olarak finansal krizin yaşandığı süre zarfında yetki ve sorumluluklarda işletmelerin tamamı 30 (%100) karmaşa yaşanmadığını cevabını vermiştir. Üçüncü ve son olarak finansal krizin işletmeler üzerinde hiç bir olumsuz etkisi olmamıştır.

Grafik 9: Finansal kriz esnasında fiyatı daha uygun hammaddeye yönelmiştir.

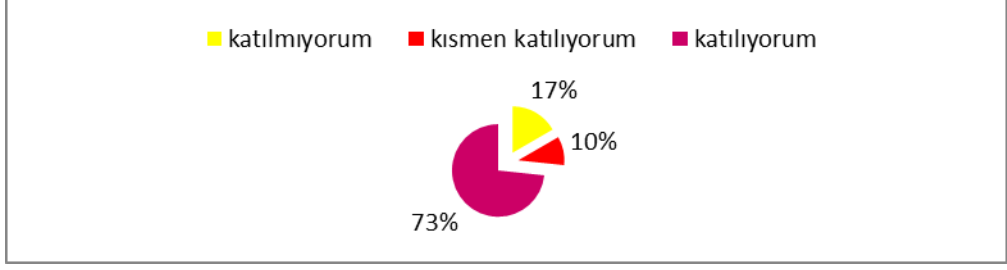

Finansal kriz esnasında işletmelerin 22'si (%73) daha uygun hammaddeye yönelirken, 8 işletme (%27) eski alışkanlığına devam etmiştir.

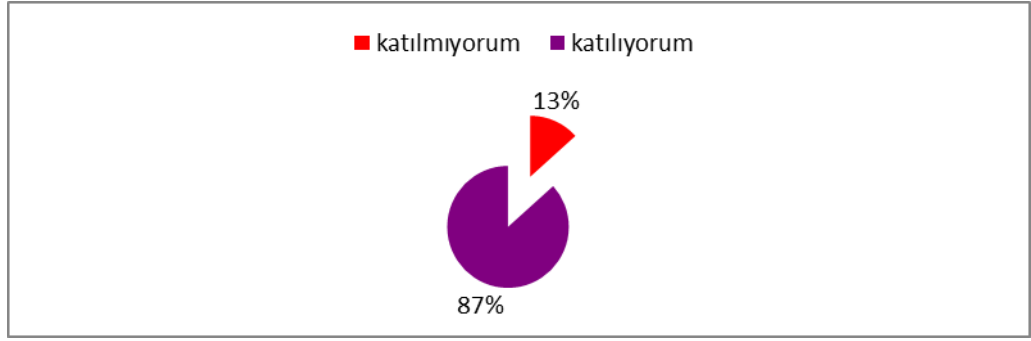
Grafik 10: Finansal kriz esnasında öz savunmanın artmıştır

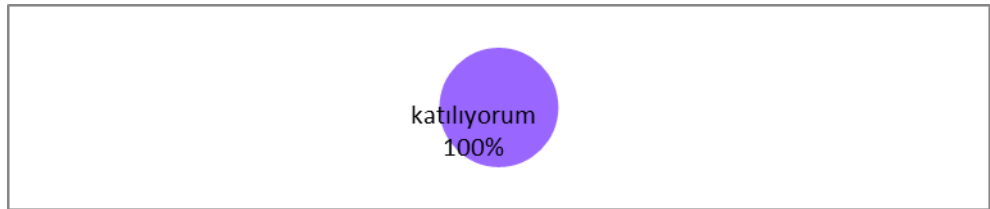
Finansal Kriz esnasında bütün işletmelerin öz savunması artar. Rize ili ayakkabıcılık sektöründe faaliyet gösteren işletmelerinde 30'u (%100) öz savunmalarını artırmıştır.

Grafik 11: Finansal kriz esnasında büyüme gücünde azalma meydana gelmiştir

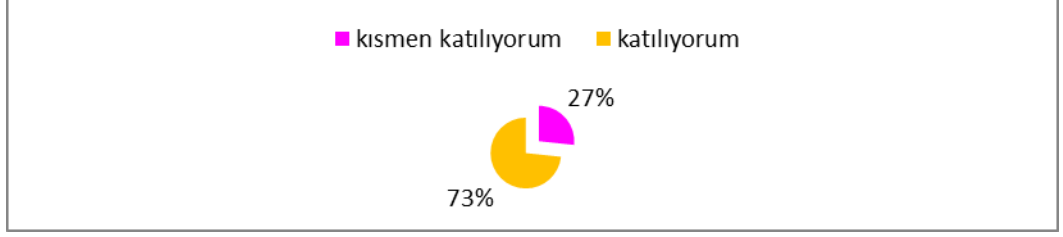
Anket çalışması sonucunda finansal krizin, işletmelerin 22'si(%73) büyüme güçlerinde azalma meydana geldiğini ifade etmişlerdir. 5 işletme (%17) ise büyüme güçlerinde azalma meydana gelmediği cevabını vermişlerdir.

Grafik 12: Finansal kriz esnasında yatırım projeleri ertelenmiştir

Yapılan anket sonuçlarına göre finansal kriz esnasında 26 işletmenin(%87) yatırım projelerini ertelenmiştir.14 işletme(%13) ise ertelememiştir.

Grafik 13: Finansal kriz esnasında satışlarda azalma meydana gelmiştir

Finansal Kriz esnasında Rize ili merkezinde bulunan ayakkabı sektöründe faaliyet gösteren 30 işletmenin tamamının (%100) satışlarında azalma meydana gelmiştir.

Grafik 14: Satışların düşmesinde ikliminde etkisi bulunmaktadır

Anket sonuçları neticesinde satışların düşmesinde finansal krizin etkisinin bulunduğu yanı sıra ikliminin etkisinin bulunduğunu söyleyen işletme sayısı 30 işletmeden 22(%73) dir.Geri kalan 8 (%27) işletme ise iklimin satışların düşüşünde etkili olmadığı cevabını vermiştir.

SONUÇ

Gelişen teknoloji ile birlikte artan küreselleşme finansal piyasaları birbirine daha yakınlaştırdığı ve bağımlı hale getirdiği görülmektedir. Bu ekonomi piyasalarını da etkilemektedir. Özellikle son yıllarda gözlemlenen finansal krizlerin sayısı, ekonomik, politik ve sosyal hayata olan olumsuz etkileri sebep oldukları ağır sonuçlar, krizleri açıklamaya ve krizlere önceden tahmin edip önlem almaya yönelik birçok çalışmanın yapılmasında teşvik edici olmaktadır.

KOBİ'ler bir ülke ekonomisi için son derece önemlidir. Çünkü büyük şirketlerin destekleyicisi konumundadırlar. Yaşanan finansal krizler bazı KOBİ'lerin yok olup gitmesine sebebiyet verirken, bazı KOBİ'ler içinse fırsata dönüşebilmektedir. Fakat genel olarak baktığımız zaman birçok KOBİ finansal krizlerden olumsuz etkilenmekte ve işletmenin yok olup gitmesine sebep olmaktadır.

Yapılan çalışma sonucu görülmektedir ki Rize ilinde ayakkabıcılık sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'ler üzerinde finansal krizin bir takım olumsuz etkileri bulunmaktadır. Anket uygulanan KOBİ'lerin %85'lik bir kısmı finansal kriz esnasında moraller bozulduğunu, bunun da personelin performansına yansiyarak yapılan işin kalitesini düşürdüğü cevabını vermiştir. Fakat araştırmaya katılan KOBİ'lerin tamamı bu moral bozukluğunun gerek yöneticilerde gerekse iş görenlerde herhangi bir psikolojik soruna neden olmadığı cevabını vermiştir. KOBİ'lerin içerisinde bulunan bölümler arası ilişkiler düzeyi bozulmamıştır. Sadece %10'luk bir kısmının sahip olduğu bölümler arası ilişkiler düzeyi azalmıştır. Bölümler arası ilişkiler düzeyinin bozulmamasında ki en büyük etken Rize'de bulunan KOBİ'lerin en fazla iki bölümden oluşmasıdır. Rize'de ayakkabıcılık sektöründe faaliyet gösteren birçok KOBİ ürünlerini toptancıdan alarak müşteriye ulaştırmaktadırlar. Finansal kriz esnasında toptancıların fiyatı arttırdığı bu işletmelerin %85'lik bir kısmının koordinasyonunu yetersiz hale getirmiştir. Bunun yanında işletmeler borçlanma darlığı yaşadıklarını, satışların düştüğünü ve yatırım

projelerini erteledikleri yanıtlarını vermişlerdir. Anket uygulanan işletmelerin bazıları bu gelişmelerde finansal krizin etkisi olduğu kadar mevsimlerinden etkisi olduğunu eklemiştir. Özellikle satışların kış mevsiminde dramatik bir şekilde düşmesinde normal seyrinde gitmeyen kış mevsimin etkisi olduğunu dile getirmişlerdir.

Sonuç olarak, finansal krizler Rize ilinde ayakkabıcılık sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'ler üzerinde bir takım olumsuz etkiler bırakmakla birlikte, işletmeleri iflasa sürükleyecek kadar etkiye sahip olmamaktadır. Önceden alınacak bir takım tedbirlerinde finansal krizin yol açtığı diğer olumsuz etkileri de azaltabileceği gözlenmektedir ve ele alınan KOBİ'ler krize karşı kendilerini koruyabilecek savunma mekanizmaları geliştirebilmektedirler. Bu durum kobilerin teorik beklentilere uygun olarak büyük işletmelere göre krizlere karşı daha esnek bir yapıya sahip oldukları görüşünü de desteklemektedir.

KAYNAKÇA

- Baştürk, M. E. (2005). Türkiye de 1990 Sonrası Yaşanan Ekonomik Krizlerin Sigorta Sektörün de Fon Yaratma Fonksiyonu Üzerine Etkileri. *Mevzuat Dergisi*.
- C., B. (1987). Managing a Crisis, A model for the lodging Industry. *The Cornell HRA Quarterly*, 3, 10-15.
- Çadırcı, H. (2011). 2008 Küresel Ekonomik Krizin Kobilere Etkisi Ve Isparta İli Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çeviş, İ. (2005). *Para Krizlerine Ampirik Bir Yaklaşım*. Ankara: SPK Yayınları.
- Delice, G. (2003). Finansal Kizler Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(20), 57-81.
- Duman, E. (2001). Krizlerin Anatomisi 1929 Ekonomik Buhranı ve 2008 Küresel Krizn Karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*. Karaman: Karamanoglu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan, B. (2006). Gelişmekte olan Ülkelerde FinansaL Krizler ve Finansal Kriz Modelleri. *Yüksek Lisans Tezi*, 36. Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan, H. H. (2010). Global Mali Krizin Kobilerin Finansal Yapıları Üzerine Etkileri.iZMİR İLİ TEKSTİL SEKTÖRÜNDE BİR ARAŞTIRMA. *Yüksek Lisans Tezi*. Ispartma, Türkiye: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Ergün, N. (2012). Kobiler ve Girişimcilerin Türk Ekonomisindeki Yeri ve Önemi. *Kalkınma Anahtar Verimlilik Dergisi*.
- Erol, M. (2010). Ekonomik Kriz ve Kobiler. *Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi İİBF Dergisi*.
- İşler, D. B. (2004). Türkiyedeki Krizler ve Çözüm Analizi Olarak E-Ticaret Uygulamaları. *Yüksek Lisans Tezi*, 20. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mışkım, F. (1996). Understanding Financial Crisis, A developing Country Perspective "Annual World Bank Conference a Development Economics". 29-62. The World Bank.
- Mısırlı, G. M. (2005). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Kriz Yönetimi, Çaycuma öR. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 1-18.
- R., L. (. (2008). Kriz Yönetimi. İstanbul, Türkiye/İstanbul: Türkiye İş Yayınları.
- Sayım Işık, K. D. (2004). TÜRKİYE EKONOMİSİNDE FİNANSAL KRİZLER: Bir Faktör Analiz Uygulaması. *D.E.Ü. İ.İ.B.F.Dergisi*, 19(1), 45-69.
- Sevim, C. (2012). Öncü Göstergeler Yaklaşımlara Göre Finansal Krizler ve Türkiye Örneği. Ankara, Türkiye.
- Tekin, M. (2013). Kobilerin Ekonomi İçindeki Yeri ve Kredi Kalitesi.
- Turan, Z. (2011). Dünyada ki ve Türkiyedeki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi. *Niğde Üniveritesi İİBF dERGİSİ*(1), 56-80.

- Tutar, H. (2000). *Kriz ve Stress Ortamında Yönetim*. İstanbul: Hayat Yayınları, Yönetim Dizisi 14.
- Yaman, Ö. (2010). Finansal Krizler ve Erken Uyarı Sistemleri. *Yüksek Lisans Tezi*, 14. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yurdakul, H. (2015). 2008 Küresel Ekonomik Krizleri ve Türkiye'ye Etkisi. *Ekonomi, Sahipiran Ekonomik Yazıları*.

EK 1**Araştırma Anket Soruları**

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kisimen Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Finansal Kriz esnasında İşletmemizde genel olarak moraller bozulmuştur.					
Finansal Kriz esnasında yönetimde ve personelimizde psikolojik sorunlar yaşadık.					
Finansal Kriz esnasında işletmemizin bağlantılı olduğu bölümler arası ilişkiler düzeyi azaldı.					
Finansal kriz esnasında karar verme sürecimiz azaldı.					
Finansal kriz esnasında koordinasyon yetersiz hale geldi.					
Finansal Kriz esnasında kararlarımızın kalitesi bozuldu.					
Finansal kriz esnasında işletmemiz için korku ve panik yaşadık.					
Finansal kriz esnasında örgüt içi iletişimimiz 8bozuldu.					
Finansal kriz esnasında yetki ve sorumluluklarda karmaşa ortaya çıktı.					
Finansal kriz esnasında kriz le birlikte gelen değişime karşı olumsuz bir durum ortaya çıktı.					
Finansal kriz esnasında fiyatı daha uygun hammaddeye yöneldik.					
Finansal kriz esnasında öz savunmamız arttı.					
Finansal kriz esnasında büyüme gücünde azalma meydana geldi.					
Finansal kriz esnasında yatırım projelerimizi erteledik.					
Finansal kriz esnasında borçlanma darlığı yaşadık.					
Finansal kriz esnasında satışlarda azalma meydana gelmiştir.					
Satışların düşmesinde ikliminde etkisi bulunmaktadır.					